

WERNITZER JULIANNA

Álmok köntöse Budapesten és Bécsben

Egy koncepció, két megvalósulás

A Petőfi Irodalmi Múzeum a magyar EU-elnökség keretében 2010. október 22-től Budapesten a PIM-ben, 2011. március 3-tól május 2-ig a bécsi Theatermuseumban mutatta be nagyszabású, impozáns Bécs–Budapest kiállítását *Álmok köntöse. Magyar írók Bécs élménye 1873–1936 (Mantel der Träume. Ungarische Schriftsteller erleben Wien 1873–1936)* címmel. A kiállítás fő partnere a bécsi Theatermuseum volt, de a PIM természetesen más hazai és külföldi múzeumokkal és könyvtárakkal is együttműködött.

A bécsi kiállítás koncepciója a budapesti kiállítás koncepciójával volt identikus, ugyanakkor mind a tartalmi, mind a technikai megvalósításban figyelembe kellett venni az osztrák közönség Magyarországgal kapcsolatos kulturális tudását, valamint az osztrák Színházi Múzeum PIM-től eltérő adottságait. A bécsi kiállítás jelentős mértékben kiegészült információs blokkokkal, interaktív tudás-központú játékokkal és tájékoztatói lehetőségekkel, amely a széles nagyközönség befogadására is alkalmassá tette a kiállítást. A terek különböző adottságaiból következően számos budapesti elem épült be a kiállításba, ugyanakkor számos térelemmel gazdagodott is a bécsi megjelenés. A kiállítást hozzá kapcsolódó programok egészítették ki.

Ha elfogadjuk, hogy a múzeumi kiállítás a múzeumi kommunikáció legfontosabb tere és eszköze, és a kiállítás a művészeti kommunikációhoz hasonló jegyekkel rendelkezik (ugyanakkor szekunder jelleggel is bír), akkor ez többek között azt is jelenti, hogy a kiállítások és a kiállítás-látogatók közti viszony dialogikusnak tekinthető. Az interpretáció tehát esetünkben olyan kommunikációs folyamat, amely a látogatók számára feltárja és bemutatja a kulturális örökségek tartalmát és jelentőségét – eszközök, tárgyak, helyek és így tovább segítségével. Az interpretáció tehát a visszacsatolásokkal együtt működő kommunikációs folyamat. A múzeum és a benne lévő kiállítások az ember alapvető tulajdonságaira apellálnak: a kíváncsiságra, az esztétikai élmény befogadására való hajlandóságra, az ismeretszerzés vágyára. Számos múzeumban tekintetbe vették az a látogatói igény, hogy ne csak a tárgyak sematikus bemutatására szorítkozzanak a kiállítások, hanem valamilyen tematika mentén legyenek felfűzve, legyen úgynevezett látogatói terve, útmutató, illetve vezető, ami eligazítja a látogatóközönséget. Kutatások bebizonyították, hogy a látogatók nyolcvan százaléka úgy mozog a múzeumi térben, hogy csak akkor áll meg, ha valamin megakad a szeme. A múzeum tárgyai önmagukban is üzenethordozók, ugyanakkor a kiállítás e tárgyakat kontextusba állítja, és újabb, más, kiegészítő üzenettel ruházza fel. A legtöbb néző, mint az üzenet vevője, a kiállítási teren, mint csatornán keresztül kapja meg az üzenetet és válaszokat, illetve magyarázatokat a múzeumlátogatás során felmerülő kérdéseire, ismeretszerzési vágyára és az esztétikai befogadásra.

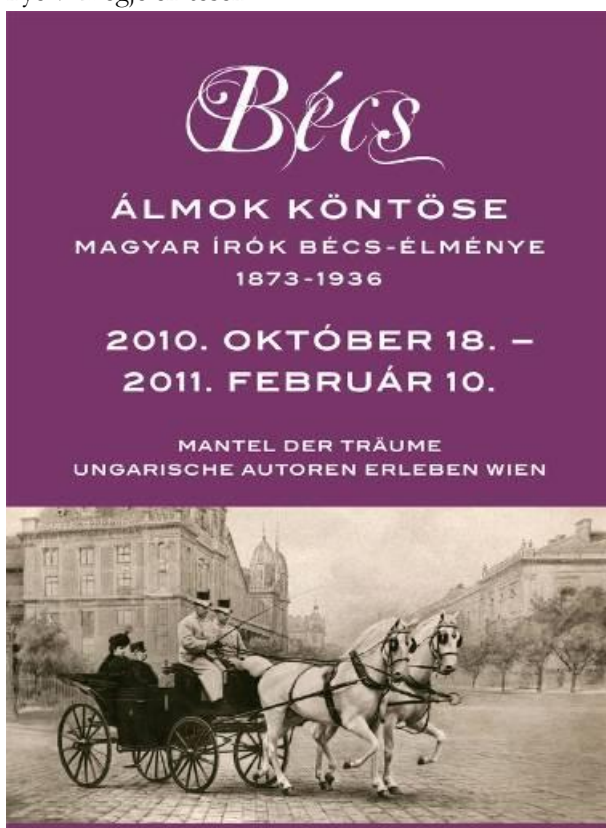
Az *Álmok köntöse* kiállítás koncepciója, melyet alább ismertetek röviden, Török Dalma, E. Csorba Csilla, Kovács Edit és jómagam közös munkájának eredményeként jött létre. Kiállításunkban – melynek címét Balázs Bélától kölcsönöztük – a címben említett térbeli és kulturális otthonosság-érzet háttéréről, főbb alkotóelemeiről, művészi, illetve általános emberi tapasztalatokban való megjelenéséről adtunk képet a látogatóknak. Kiindulópontul olyan korszak szolgált, amikorra egy politikailag legitimált szövetség létrehozta a maga közös kulturális vállalkozásait. Az osztrák–magyar sarkkutató-expedíció, valamint a monarchia fővárosában rendezett világkiállítás felidézését nemcsak az indokolta, hogy általuk megmutatható, magára talált-e a magyar fél a felkínált szerepben, hanem az is, hogy ezek az események helyet kaptak a magyar irodalmi kultúrában. Hasonló volt a helyzet az átfogóbb értelmű monarchia-toposz esetében, mely egy értékrend, egy életforma, egy korszak metaforájaként gyökerezett meg az irodalomban. A huszadik század elejének magyar irodalmához azonban más típusú termékenyítő hatások is érkeztek osztrák közvetítéssel. A kiállítás térbeli és gondolati középpontját ennek megfelelően a bécsi századfordulós modernség esztétikájának kulcsszavait életre keltő tér képezte. Ez egészült ki a korabeli bécsi irodalmi élet kávéházak köré szerveződő, újat hozó figuráinak profilját felvillantó egységgel. Ezzel párhuzamosan igyekeztünk képet adni a magyar alkotók által Bécsben eltöltött időszak meghatározó élményeiről, egymással tartott kapcsolataikról és Hatvany Lajos ebben játszott mecénási szerepéről. Az 1919-es politikai változások nyomán írók-képzőművészek egy Kassák Lajos, illetve a *Ma* folyóirat köré szerveződő csoportja rákényszerült, hogy elhagyja Magyarországot, ám a közös munkát az emigrációban is folytatta, mintegy körülményei ellenére juttatva érvényre kísérletező- és alkotókedvét. Külön teret adtunk számukra a kiállításban. A színházi, valamint a szórakoztató műfajok sikersorozatát hozták magyar szerzők számára bécsi színpadokon, így azok a kulturális közvetítés magyar részről legeredményesebb terepét képviselik. Az irodalmi kölcsönhatásokat a társművészetek tágabb összefüggésébe ágyazva mutattuk be, magyar és bécsi közgyűjteményekből vett anyaggal. E koncepció alapján alakultak ki azok a terek, amelynek mindegyikére érvényes volt, hogy ha utalt is valóságosan létező létesítményre, az csupán ihlető kiindulópontul szolgált különböző terek, alkotók, szemléletek között létrejött vagy csupán képzelhető találkozások megálmodott színtereikhez (többek között a Bécsi Világkiállítás Rotundája, a Hermes-villa, a színházi tér).

A bécsi megvalósulás egy speciális aspektusát szeretném ismertetni, azt a problematikát, hogy hogyan módosul egy adott kiállítás – a hely, tér, idő adottságain túl – attól függően, hogy mi a tételezett befogadói elváráshorizont (persze megengedve, hogy ezzel egy jó kiállítás foglalkozik is). És ebben az esetben nem elsősorban a befogadói rétegződöttségre vagy életkorra gondolok, hanem arra az alapvetően más kulturális kontextusra, amelybe Bécsben került az *Álmok köntöse*, módosulva is e szerint. „Minden kiállítási helyzetben valamilyen reális realitás fiktív realitáson keresztül közvetítődik, amelyből a látogató a személyes realitását építi fel.”¹ Attól füg-

---

¹ Martin R. SCHÄRER, *Die Ausstellung. Theorie und Exempel*, Dr. C. Müller Straten, München, 2003 (Wunderkammer 5), 15.

gően, milyen háttérrel rendelkezik a befogadó, bizonyos mértékű közös repertoárral kell rendelkezniük ahhoz, hogy a kiállítás befogadhatóvá váljon. Ha tehát a magyar befogadó repertoárjából indulunk ki, az biztosan nem egyezik a bécsi látogatók repertoárjával. Ugyanakkor mindkét kiállításban igyekeztünk az embert helyezni a középpontba, és elbeszélői ívet létesíteni a bemutatottak során keresztül, méghozzá minél érthetőbb kiállítási nyelven. A kiállítás-rendezőben természetesen mindig ott a kétség, vajon sikerül-e úgy megvalósítani a koncepciót, hogy az mások számára befogadhatóvá válik. Ugyanazon kiállítást másként látják a látogatók különböző csoportjai (például a helyiek, a külföldiek, a gyerekek vagy a felnőtt közönség) ebből következően többféle módszert kell bevetni annak érdekében, hogy megközelítőleg hasonló élményekkel gazdagodjon minden csoport, réteg. Ezért a párhuzamos interpretáció fontos eleme a jó kiállításnak. Esetünkben pedig ahhoz, hogy Bécsben is sikeresek legyünk, azt is meg kellett fontolnunk, mi az a minimális tudásanyag, ami szükséges ahhoz, hogy az *Álmok köntöse* koncepciója az osztrák közönség számára is érthetővé váljon és erre a tudásanyagra apellálva változtatni mind a vizuális, mind a nyelvi megjelenítésen.

akinek könyve, a *Der sichtbare Mensch* 1924-ben jelent meg és máig is az egyik legolvasottabb német nyelvű filmesztétikai dokumentum. Az általuk választott fotón

Az itt látható két plakát-, illetve meghívóterv is híven tükrözi a kulturális kontextusok különbözőségéből, valamint az értelmezés és a befogadói magatartások esetleges különbözőségéből adódó problematika lényegét. A békebeli hangulatot árasztó, lovaskocsiban ülő Ferenc József és Erzsébet királyné-fotót az Österreichisches Theatermuseum, mint plakát-lehetőséget azzal vetette el, hogy kissé poros hangulatot áraszt, és helyette egy számukra sokkal többet mondó könyvborítóra esett a választásuk, amelyre közönség szervezői munkájukat és reklámjukat is fel tudták fűzni. Húzónevet választottak, és az a húzónev Balázs Béla lett, akitől a kiállítás címét mi is kölcsönöztük, és

Balázs Béla egy másik könyvének borítóját látni, Lesznai Anna illusztrációjában, amely éppúgy beidézi a kor, osztrákok számára legismertebb művészeti irányját,

mint a kiállított plakáton látható Sasssy Attilától kölcsönzött szecessziós háttér. Problémánk adódott a címmel is, hiszen a finom szövésű, ránk boruló álomszerűséget idéző magyar cím német eredetiben valóban *Mantel der Träume*, azaz leginkább egy fel-, illetve levett felsőruha-darab. Ezzel a jelentés-eltolódással azonban a Theatermuseummal együtt sem tudtunk megküzdeni.

A kiállítási cél megmaradt ugyan: adjon ismereteket, mutassa be a kiállítás által kiválasztott korszakot, lássa el a látogatókat megfelelő információval és gazdagítsa a látogatót, lehetőleg minél szélesebb rétegeket és korosztályokat megszólítva, módszereink ugyanakkor mind vizuális, mind kontextuális, mind a szövegkonceptió területén változtak. A hermeneuti-

kát segítségül hívva úgy is fogalmazhatnák: a megértés dialektikája mint tudás és nem-tudás összjátéka reményeink szerint kiépült mind a budapesti, mind a bécsi kiállítás tényleges folyamatában. Jauß szavait idézve: az „elvárasi horizont” közvetített a kiállított művek egyéni eredete és kollektív befogadása között, a „múlttal” való, folyton megújuló, illetve újraindítandó párbeszéd válva a kiállítás alapsémájává. Az *Álmok köntöse* kiállítás a múlt tárgyainak sajátos kontextusba állításából írta meg manak szülő saját történetét.

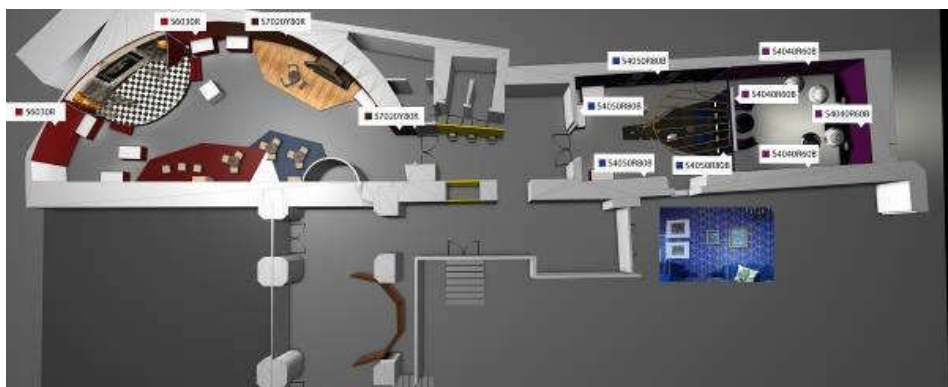
Egy irodalmi múzeum, bármilyen kiállítást is készít, mindig megküzd a szövegek vizualizálási lehetőségeinek korlátaival, illetve azzal, hogy a látogató ugyan információra éhes, de a sok szöveg általában riasztó hatást kelt. Az olvasható, kényelmes felirat hossza 75 és 150 szó között van, ami fél oldalt jelent. Egy kutatás szerint a hallottak 10 százaléka, az olvasottak 30 százaléka, a látottak 50 százaléka marad meg a látogatókban. Az irodalmár, az irodalmi muzeológus vágya ezzel szemben, hogy a kiállításban a képek, fotók, relikviák és dokumentumok mellett minél több irodalmi szöveget is bemutasson. Ezt az ellentmondást az *Álmok köntöse* kiállításban egy úgynevezett asszociatív kiállítási nyelv használatával igyekeztünk feloldani, amely különböző tárgyak és szövegek kombinációjából jött létre épp azért, hogy különböző asszociációs és gondolkodási folyamatokat indítson el a látogatóban. A véletlen individualitásukból és a történeti felhasználási összefüggéseikből kiemelt egyedi tárgyak értéküket itt egyfajta, az absztrakcióhoz közelítő heurisztikus összjáték során nyerték el, és többjelentésű karakterük állt az előtérben.

A budapesti kiállításon szereplő tárgyak egy része nem kapott helyet Bécsben, ugyanakkor a bécsi kiállítás új tárgyakkal, kéziratokkal is kiegészült. Itt azt tartottuk szem előtt, hogy az adott tárgy milyen kontextusba helyezhető, és ez a kontextus egy feltételezett, nem magyar látogató számára érthető-e. Például az 1873-as bécsi világkiállítás központi épülete, a Rotunda az osztrákok számára ismert szimbólum, az óriáskerék pedig a magyar paprika, Piroska, szalámi sztereotip sor osztrák megfelelőjének egyik eleme. Így minden ilyen jellegű elem – az óriáskerék, az Opera háttérfotója – jelzésszerűen került be a kiállítói térbe, jelzésszerű utalásokkal „meséltek” a látogató számára. A bécsi kiállításban a szövegszinten bekövetkező változások abból a megfontolásból születtek, hogy egy átlaglátogató nem, vagy csak kevéssé ismeri a magyar irodalom alakjait, ugyanakkor az osztrák kontextus (még ha csak jelzésszerű) hozzárendelésével a befogadás újabb és újabb útjai nyílhatnak meg. Az osztrák közönség számára készült sajtómappa lényegesen különbözött a magyarétól: hívónevei többek között Molnár Ferenc, Balázs Béla, Márai Sándor, Lehár és Kálmán lettek, akiket már ebben a szövegben is megkíséreltünk osztrák szerzők és színházi emberek összefüggésébe állítani.

Alapvetően átírásra kerültek az úgynevezett főtábla-szövegek, minden esetben igyekeztünk osztrák írók nevéhez is kötni az említett eseményeket, és a hívónevek mellett magát az osztrák kontextust is megemlíteni. További, a képaláírásokat kiegészítő rövid szövegek is kerültek a falakra, amelyekben egy-egy történetet meséltünk el. Digitális képkerettel és egy computerrel is kiegészültünk: a computeres animációba tömörítettük azokat a plusz információkat, amelyek kérdésként merülhettek fel:

például, ki volt Krúdy Gyula vagy Hatvany Lajos, ki volt Csáth Géza, vagy milyen lapok és kiadók működtek Bécsben. Krúdyhoz bekerül hívónévként Márai neve, Hatvany és a Lainzi Hermes villa, továbbá utalunk Bécsben kiadott műveire, melyek némelyike aztán a vitrinben is megtalálható. A falon függő digitális képernyők pedig további képi- és szöveginformációkat tartalmaztak az öt vizualizált élménytér kapcsán.

A kiállítás a vizualizálás, a „látványosítás” helye, egy bejárható fikcionális, elképzelt világ. Egy olyan kommunikációs eljárás, amely nem lineáris kimenetelű. A tér a kiállítás lényegi része, az a körülhatárolt hely, amelyben a dolgok egymással és a szemlélővel kapcsolatot teremtenek. A tér metakontextus, ami sohasem neutrális, közömbös. A kiállítás kommunikációs szándéka meghatározza a hozzá kiválasztott ábrázolási formát, ami a kiállítás nyelve. Az *Álmok köntöse* nem az adott korszak történeti, kronologikus bemutatásából indult ki, az alcím jelzi is tematikájának lényegét: a Béccsel kapcsolatos élményszerűség megragadása, és ezen élményszerűség tárgyiasulása módjainak és eredményeinek bemutatása. Ennek tükrében született meg a térkonceptió, amely tulajdonképpen nem konkrét időhöz kötődött, hanem egy-egy irodalmi, művészeti jelenséghez, eseményhez.

Az itthoni kiállítás a múzeum termeinek adottságaiból kiindulva egy bevezető térből, egy úgynevezett világkiállítási térből, egy víziótérből és a legnagyobb térben elhelyezkedő három egységből állt (színházi tér, az úgynevezett Hermes-villa és az avantgárd tér). Ez a bécsi kiállítás kapcsán a következőképp alakult át: a bevezető tér kétfelé mutatta az utat, a nagyobbik térbe került a monarchia, a színház és az avantgárd, a kisebbikbe pedig a Hermes és a vízió, mondhatni a vízióteret kiemeltük a centrumból, és a kiállítás végébe helyeztük. Megnézhetjük ezen a tervrajzon.

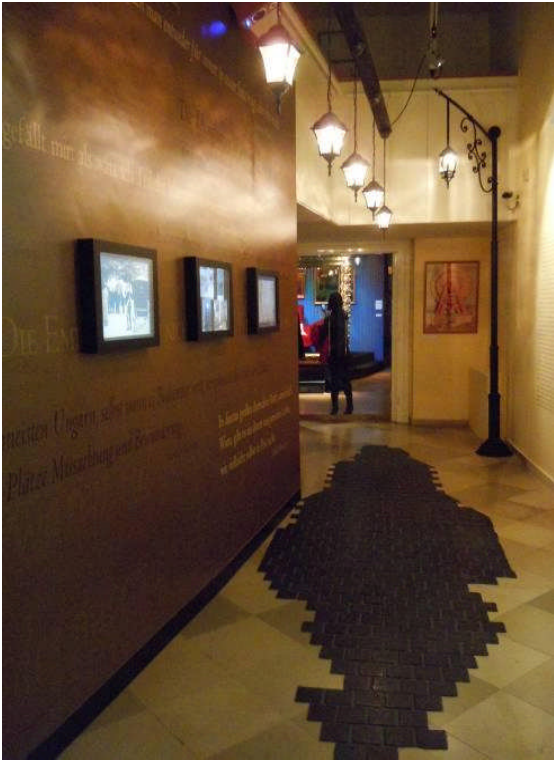
Felhasználtuk a kiállításhoz vezető folyosót is, a magyarországi kiállítás első terében lévő montázskép itt kapott helyet Bécsben. Ezt az indokolta, hogy bevezető terünk egyszerűen másról szólt, mint itthon. Bécsben figyelemfelkeltő funkciót kapott, míg itthon – talán helyszűke miatt is – a kiállítás szerves részeként az utazási és hírközlési tematikát mutatta be.

Az alábbi három kép közül az első a budapesti bevezető teret mutatja, a többi a bécsit. A bécsi bevezető tér fontos elemekkel bővült, a budapesti kiállító vitrinekben elhelyezett relikviák pedig bekerültek az adott helyszínek egyikébe. Ez a tér a megérkezés pillanatát próbálta megragadni; a főfalon elhelyezett idézetek mind erre utaltak. A főfalon került bemutatásra a múzeum és az a kontextus, amely Párizs és Berlin viszonylatába helyezi a Bécs-kiállítást, valamint az a topográfia, amely a kor építészét mutatta be. Ez a tér a ráhangolás és az elmélyülés terévé vált.

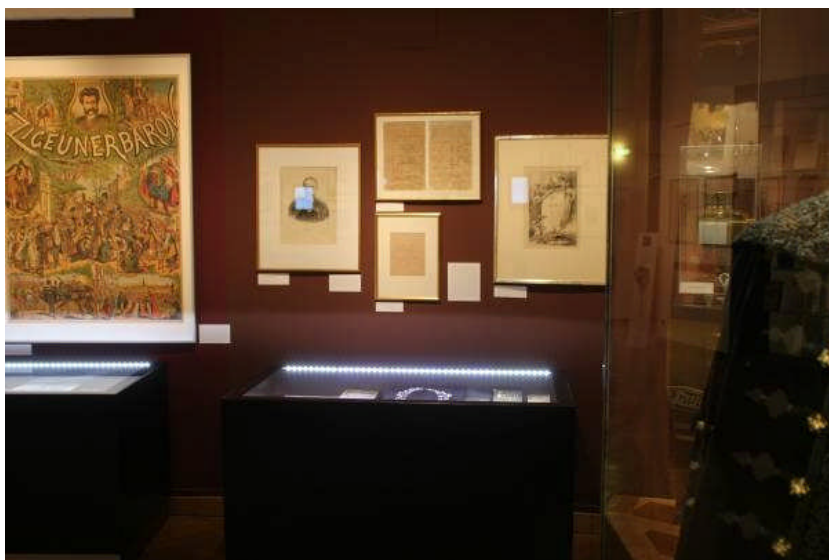

A világiállítást szimbolizáló pavilon és a mellette lévő tárolók helyett Bécsben összefogóbb és komplexebb tér-képet sikerült a Monarchia koráról vizuálisan megvalósítani. E tér jellegzetessége a fenségesség és a szépség volt, amely egy kapu-szimbólummal nyitotta meg a kor képzelt szín-terét.

Attól, hogy a Monarchia és a színházi tér egymás mellé került, sikerült kifejteni a Jókai, Johann Strauss *Cigánybáró* történetet, ami különböző relikviákon és plakátokon keresztül vezette át a nézőt a színházi térbe.

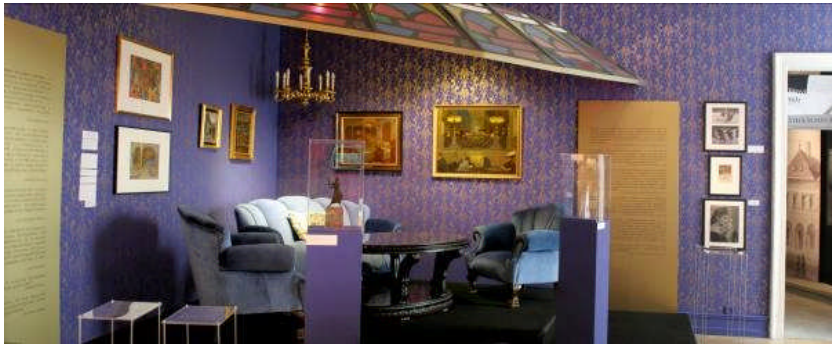
A színházi tér letisztultabb, egyszerűbb képet mutatott a bécsi kiállításon. A Fledermaus színházra történő utalás Bécsben szinte elmaradt, csak a színpad dobogója őrizte meg az allúziót. E térben az elhelyezett tárgyak sokkal inkább érvényre jutottak.

A velük szemben elhelyezkedő avantgárd tér majdnem megegyezett a budapestivel, a kiegészítő információk a már említett digitális képkeretben kaptak helyet.

Az egyik legnagyobb átalakuláson az úgynevezett Hermes ment keresztül, az a tér, ahol a magyar és az osztrák modernség kapcsolata lett kifejtve. Minden magyar szerzőt vagy művet kulturá-

lis és/vagy textuális kontextusba állítva mutattunk be. Igyekeztünk a komplexitást, az áttekinthetőséget szem előtt tartani. Az itt elhelyezett tudáspontba plusz információkat rejtettünk, amelyek azonban nem száraz adatok voltak, hanem szerkesztett egységek. A koherencia érzetét az azonos látványelemek csoportosításával értük el.

A vízió-tér alapjában nem változott a bécsi kiállításban, mindkét helyen egy relatíve sötét térben vizualizáltuk a főtábla-szöveg elemeit: ez a textus egyrészt az osztrák és a magyar modernség művészet- és irodalomfelfogásának eltéréseit tematizálta, ugyan-

akkor kitért a szembetűnő hasonlóságokra, megadva olyan azonos kulcsszavakat, mint az érzékelés, a megismerés és a megjelenítés. A főtábla-szöveg vizuálisan is kiemelt szavai (*idegek – szerek – álom – én – nyelv – lélek*) egyrészt a falra írt idézetekben köszöntek vissza, másrészt az egyedileg megvilágított művészeti alkotások hivatottak ezen érzeteket a nézőben is fel-

kelteni. Mind itthon, mind Bécsben szükségesnek tartottuk megadni azt a lehetőséget, hogy elidőzhessen itt az ember, hiszen az érzékek teljes bevonását céloztuk meg – látvány, hang, kép, szöveg együttes hatására törekedtünk.

Egy olyan képet állítanék a fentivel párhuzamba, ami egy másik kiállításból származik, és a hasonlóságon túl az az érdekessége, hogy egy a párizsi Pompidou Központban 1985-ben megrendezett kiállítás fotója, amelyet Jean Francois Lyotard, neves francia posztmodern filozófus koncipiált. A kiállítást az aktuális társadalmi helyzetről való beszéd egy módjának szánta. A kiállítás fő komponense a multimedialis installációkkal a technika volt. Ez a dominancia a kiállítás Lyotard által megfogalmazott filozófiai tematikájával szoros egységet alkotott, hiszen a kiállítás

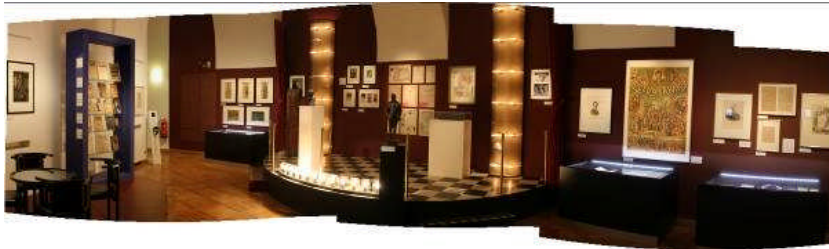
központi kérdése az volt, hogy az immaterialitás, az immateriális megváltoztatja-e az emberek viszonyát a materiálishoz, mint azt a modernség tradíciója meg is fogalmazza programján keresztül. Lyotard a technika segítségével próbált meg filozófiai gondolatokat közvetíteni, és kétségtelen, hogy a kiállítással több befogadót ért el, mint bármelyik

könyvével. Érdekes, hogy az *Álmok köntöse* kiállítás központi magja, a vízió-tér, amely erősen filozofikus tartalommal bír, mennyire hasonló eszközökkel próbálkozott.

A bécsi tér alapvetően ugyanaz maradt, ugyanakkor egy tárolóval kiegészült, amelyben Freud és Ferenczy kapcsolata került kifejtésre, a falakon pedig természetesen osztrák és magyar szerzők német nyelvű, témához kapcsolódó idézeteit olvashatta a látogató.

És végül két panorámafotó a bécsi kiállításról, amelynek segítségével sikerül talán mindazok számára képet adni az *Álmok köntöse* kiállításról, akik sem itthon, sem Bécsben nem láthatták.

A bécsi kiállítást március elejétől május elejéig – tehát két hónap alatt – összesen 3.552 látogató tekintette meg, három egész estet betöltő kísérőprogram került megrendezésre és a látogatók több alaklommal vehettek részt vezetéssel egybekötött kulturális kávéházi programon. Minden látogató saját egyéni kontextusát hozza be a kiállítás megtekintésekor, és saját individuális perspektíváján keresztül dekódol. Így a látogató további realitásokat képez. Ha a kiállítás előállítóinak sikerül ezt az individuális realitást előre elgondolni és a dekódolást előhívni, akkor sikeres megvalósításról beszélhetünk. E bennünk is felmerülő kérdésre, valamint arra, hogy sikerült-e Bécsben elérni az általunk kitűzött célt, álljon itt néhány sor válaszként, amelyet a látogatók írtak a vendégkönyvbe: „Diese ungarische Ausstellung ist phantastisch, es war eine Reise in die Welt der damaligen Künste und Atmosphäre.” („Fantasztikus ez a magyar kiállítás, utazás az egykori művészetek világába és légkörébe.”) „Ich bin sprachlos! Fantastisch und lehrreich zugleich!” („Elállt a szavam! Egyszerre fantasztikus és tanulságos!”) És egy magyar bejegyzés: „Mennyi mindent be kell pótolni!”

Álmok köntöse. Magyar írók Bécs-élménye 1873–1936

Mantel der Träume. Ungarische Schriftsteller erleben Wien 1873–1936

Koncepció / Konzeption: Kovács Edit, Török Dalma, Csorba Csilla, Lukács Ágota, Wernitzer Julianna

Szakreferensek / FachreferentInnen: Komáromi Csaba, Németh Zsuzsa, Nyerges Gabriella, Varga Katalin

Látvány / Design: Pintér Réka

Grafika / Graphik: Gaál Réka, Kaszta Mónika, T. Nagy György

Kivitelezés / Gestaltung: Fazekas Gyula, Kemény Gyula, Kocsis Annamária, Mihalkov György

Zene – Hang / Musik, Ton: Bolla György, Zipernovszky Kornél

Kép-, Film-animáció / Bild- und Filmanimation: Badak Ferenc, Kovács Béla, Labundy Dávid,

Prokai Ádám

Fotó / Foto: Dobóczy Zsolt, Gál Csaba

Német fordítás / Deutsche Übersetzung: Zádor Éva

Közreműködtek / Mitwirkende: Balázs István, Bánki Zsolt, Cséve Anna, Dabasi András, Fodor Éva, Gyürki László, H. Bagó Ilona, Hegyi Katalin, Illés Anna, Jovián György, Kákonyi Magdolna, Kalla Zsuzsa, Kelevéz Ágnes, Kőrös Kata, Magyar István, Nagyvári Ildikó, Szilágyi Judit, Püski Anikó

Partnerek / Partner:

Österreichisches Theatermuseum

Collegium Hungaricum Bécs

A műtárgyak, könyvek, kéziratok, illetve fotó- és filmanyagok kölcsönzéséért az alábbi intézményeknek mondunk köszönetet / Wir bedanken uns bei den folgenden Museen, Sammlungen, Instituten und Privatpersonen:

Budapesti Történeti Múzeum — Kiscelli Múzeum
Ernst Galéria, Budapest
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – Budapest Gyűjtemény
Gödöllői Városi Múzeum
Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest
Hatvany Lajos Múzeum, Hatvan
Historisches Museum, Wien
PIM – Kassák Múzeum
Magyar Állami Operaház Emlékgyűjtemény, Budapest
Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét
Magyar Földrajzi Múzeum, Erd
Magyar Nemzeti Filmarchívum, Budapest
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
Móra Ferenc Múzeum, Szeged
Nógrádi Történeti Múzeum, Salgótarján
Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest
Österreichisches Filmarchiv, Wien
Österreichische Nationalbibliothek, Wien
Österreichisches Theatermuseum Wien
Simmelweis Orvostörténeti Múzeum, Budapest
Sigmund Freud Museum, Wien
Vera Eisenberger KG, Wien
Wienbibliothek im Rathaus, Wien